

آسان‌گیری و تسامح در اسلام

نویسنده:

صالح بن عبدالله بن حمید

ترجمه:

گروه فرهنگی سایت عقیده

www.aqeedeh.com

این کتاب از سایت کتابخانه عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

آدرس ایمیل:

سایت‌های مفید

www.aqeedeh.com

www.islamtxt.com

www.ahlesonnat.com

www.isl.org.uk

www.islamtape.com

www.blestfamily.com

www.islamworldnews.com

www.islamage.com

www.islamwebpedia.com

www.islampp.com

www.videofarda.com

www.nourtv.net

www.sadaislam.com

www.islamhouse.com

www.bidary.net

www.tabesh.net

www.farsi.sunnionline.us

www.sunni-news.net

www.mohtadeen.com

www.ijtehadat.com

www.islam۱۱.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَعِذُّ بِهُ مِنْ شَرِّهِ وَأَنْفُسِنَا
وَسَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا ضَلَّلَ لَهُ وَمَنْ يُضِلُّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ».

«دین اسلام آخرین پیغام آسمانی است که خداوند آنرا برای همه مردم فرو فرستاده
است چه در مشرق و چه در مغرب، برای زن و مرد، قدرتمند و ناتوان، ثروتمند و فقیر،
دانا و نادان، سالم و بیمار؛ به همین خاطر خداوند عظیم الشان با لطف و کرم خویش پیغام
خود را به گونه‌ای نازل فرموده که فهم آن برای هر کسی میسر می‌باشد و عمل نمودن به
آن سهل و آسان می‌باشد. و نیز همه مردم را در خود جای می‌دهد و هر مکلفی می‌تواند
آنرا انجام دهد. دین اسلام در واقع ابتدا رخصت و مجاز بودن است بعد عزم و اراده،
آسان‌گیر و طبیعتی ملایم و نرم دارد، یعنی دین اسلام در پی آن است که مشقت و حرج
را از مردم بر دارد».

آسان‌گیری یکی از اهداف این دین به شمار می‌آید و یکی از ویژگی‌های عمومی آن
است چه در احکام، عقیده، اخلاق و معاملات و چه در اصول و فروع دین.
پروردگار ما با لطف و مرحمت خویش بندگان را به اموری که در آن مشقت و
ناراحتی زیاد وجود داشته باشد مکلف ننموده و هیچ وقت نخواسته مردم را در تنگنا قرار
دهد و دین خود را به منظور مهر و محبت و آسان‌گیری نازل فرموده است.
شریعت خداوند در توحید و یکتاپرستی دارای توحید ابراهیمی می‌باشد و در عمل
دارای ویژگی گذشت و چشم‌پوشی است. خداوند در قرآن می‌فرماید:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

[البقرة/۸۵]

یعنی: «اللَّهُ متعال برای شما آسانی می‌خواهد و برای شما دشواری نمی‌خواهد».

و نیز می‌فرماید:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾

[النساء/۲۸]

یعنی: «خداوند می خواهد (با وضع احکام سهل و ساده) کار را بر شما آسان کند و انسان ضعیف آفریده شده است».

و در سوره حج می فرماید:

﴿هُوَ أَجْتَبَنَكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۗ هُوَ سَمَنُكُمْ
الْمُسْلِمِينَ﴾ [الحج/۷۸]

یعنی: «خداوند شما را برگزیده است و در دین، کارهای دشوار و سنگین را بر دوش شما نگذاشته است (و بلکه تکالیف و وظایفی مقرر نموده است که با فطرت سالم هماهنگ و با توان انسانی سازگار است. این دین همان آیین پدرتان ابراهیم است. خدا شما را قبلاً (در کتابهای پیشین) و در (واپسین کتاب) مسلمین نامیده است. احکام شرع گذشت و آسان گیری و دوری جستن از تکالیف سخت و مشقت آور را در نفس مسلمان جا می گذارد و وابستگی محکمی به رحمت، بخشش و مغفرت پروردگار پیوند می دهد. خداوند در سوره طلاق می فرماید:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاءً آتَنَهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝﴾ [الطلاق/۷]

یعنی: «الله متعال هیچ کسی را جز بدان اندازه که بدو داده است مکلف نمی سازد خدا بعد از سختی و ناخوشی گشایش و خوشی پیش می آورد».

یُسْر یعنی هر کاری که نفس را به زحمت نیندازد و به جسم انسان فشار وارد ننماید. و عُسْر یعنی هر عملی که نفس آدمی را به سختی و زحمت می اندازد و به جسم انسان ضرر می رساند. پیامبر ﷺ در حدیثی صحیح چنین می فرماید:

﴿إِنَّ هَذَا الدِّينَ يُسْرٌ، فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرُفْقٍ﴾^۱ یعنی: «همانا این دین بر آسان گیری پایه ریزی

شده است پس با مهربانی و آرام در آن وارد شوید».

۱- امام احمد از طریق خلف ابی ربیع از انس، این حدیث را با این لفظ آورده: «ان هذا الدين متين، فأوغلوا فيه برفق» (۱۹۸/۳)، هیثمی در المجمع (۶۲/۱) می گوید: امام احمد این حدیث را روایت می کند

و نیز از محجن بن ادرع رضی الله عنه نقل شده که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«إِنَّ خَيْرَ دِينِكُمْ أَيْسَرُهُ، ان خیر دینکم ایسره، ان خیر دینکم ایسره»^۱ و فی لفظ «إِنَّكُمْ أُمَّةٌ أُرِيدَ بِكُمْ الْيُسْرَ»^۲

یعنی: «بهترین دین شما، دین کسی است که آنرا آسان بگیرد» و این جمله را سه بار تکرار نمود. و در روایتی چنین آمده: شما امتی هستید که آسان‌گیری از شما خواسته شده است. امام احمد با سند صحیح این حدیث را روایت نموده است.

و این نمونه‌ای است از مظاهر آسان‌گیری و تسامح که در قرآن و حتی در شخصیت خود پیامبر صلی الله علیه و آله تجلی پیدا کرده و در اصول و فروع دین نمایان می‌باشد. خداوند عظیم‌الشان قرآن را به گونه‌ای نازل فرموده که خواندن آن آسان، فهم و درک آن میسر و تدبر و ذکر آن برای هر کسی مقدور می‌باشد.

خداوند چنین می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ﴿٤٠﴾﴾ [القمر/ ۴۰]

یعنی: «ما قرآن را آسان ساخته‌ایم، آیا پند پذیرنده و عبرت‌گیرنده‌ای هست؟»

... و یا در سوره مریم می‌فرماید:

﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾﴾ [مریم: ۹۷]

یعنی: «ما قرآن را به زبان تو ساده و آسان فراهم آورده‌ایم تا به وسیله‌ی آن پرهیزگاران را مژده دهی و مردمان سرسخت را با آن بترسانی»

و راویان آن معتبر و ثقه هستند بجز خلف بن مهرا ن که انس را ندیده. والله اعلم؛ البانی در صحیح جامع خودش (۲۲۶۶) آنرا حسن می‌داند.

۱- امام احمد آن را تخریج نموده (۳۲/۵) و نیز بخاری در الادب المفرد (۳۴۱) و طبرانی در الکبیر (۲۹۶/۲۰) و هیثمی در المجمع (۳۰۸/۳) می‌گویند: راویان این حدیث همگی صحیح می‌باشند بجز رجاء بن ابی رجاء که ابن حبان او را ثقه می‌داند. و البانی در صحیح‌الادب خود (۲۶۰) آنرا حسن می‌داند.

۲- مسند امام احمد (۳۲/۵).

قرآن کریم به گونه‌ای است که حفظ آن آسان است، هر عقلی آنرا می‌پذیرد و قلبها را رام می‌کند، انسان از گوش دادن به آن لذت می‌برد و به هیچ وجه ملالت‌آور نیست اگرچه در آن اسراری نهفته است که تنها دانایان و کسانی که اهل ذکر هستند می‌توانند به آن دست پیدا کنند.

و اما محمد ﷺ خداوند او را به عنوان رحمت هر دو عالم مبعوث نموده، او نسبت به ایمان‌داران مهربان است و به آنان حرص می‌ورزد و چیزی که آنان را در تنگنا قرار دهد و یا مشقتی ایجاد کند بر او سخت و گران می‌آید. بار گران آنان را بر می‌دارد و غل و زنجیری که بر آنان بود باز می‌کند؛ پیامبر ﷺ چنین می‌فرماید:

«إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مَعْتَبًا وَلَا مَتَعْتَبًا وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مَيْسِرًا!»^۱

یعنی: «خداوند من را نفرستاده که بر خود سخت‌گیری نمایم و یا دیگران را در تنگنا قرار دهم، بلکه من را بعنوان یک معلم آسان‌گیر فرستاده است. این حدیثی است که بر صحت آن اتفاق شده و لفظ آن از مسلم است.

پیامبر ﷺ درباره خودش می‌فرماید:

«أَمَا أَنِي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأَقُومُ وَأَرْقُدُ وَأَكُلُ اللَّحْمَ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنِّي فَلَيْسَ مِنِّي»^۲.

یعنی: «ولی من هم روزه می‌گیرم و هم برخی از روزها روزه نیستم، و هم شب‌زنده‌داری می‌کنم و هم می‌خوابم، گوشت می‌خورم و با زنان ازدواج می‌کنم، کسی که از سنت من روی برتابد از من نیست.

ام‌المؤمنین عائشه رضی الله عنها می‌فرماید:

۱- مسلم در باب طلاق (۱۴۷۸) این حدیث را از جابر رضی الله عنه تخریج نموده، ولی نزد بخاری وجود ندارد. والله اعلم.

۲- امام بخاری در باب نکاح (۵۰۶۳) و مسلم نیز در باب نکاح (۱۴۰۱) این حدیث را آورده و از جمله احادیثی است که انس رضی الله عنه آنرا روایت کرده ولی نزد بخاری و مسلم جمله «وَأَكُلُ اللَّحْمَ» وجود ندارد.

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَحِبُّ مَا خَفَّ عَلَى النَّاسِ»^۱.

یعنی: «پیامبر ﷺ آن چیزی که بر مردم آسان بود دوست داشت».

اما این مساله در اصول دین و عقائد:

دین اسلام در این موضوعات به گونه‌ای است که خواسته‌هایش آسان، دلایل آن واضح و روشن می‌باشد! چه در رابطه با ایمان به خدا، اسماء الله و صفات خداوند و یا در رابطه با ایمان به ملائکه و کتابهای آسمانی و پیامبران و یا ایمان به روز رستاخیز و به خوب و بد قضا و قدر الهی.

و دلایل بر این مدعی ظاهر و مبرهن است و با نگاهی در آسمانها و زمین و دیگر مخلوقات آشکار می‌شود و با سیر و سفر در زمین و پند گرفتن از آثار ملل گذشته به سادگی بدست می‌آید. برای اثبات این مدعی راه و روش اصحاب رسول الله ﷺ و تابعین و سلف صالح کافی است که اصلاً اهل تکلف و سخت‌گیری و اختلاف نبودند.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه می‌فرماید:

«إِيَّاكُمْ وَ النَّسْطَ، إِيَّاكُمْ وَ التَّعَمُّقَ وَعَلَيْكُمْ بِالْعَيْقِ»^۲.

یعنی: «از مشکل‌پسندی و فرو رفتن زیاد در مسائل بپرهیزید و به مسائلی که پیامبر ﷺ

و اصحاب پیامبر بر آن بودند بچسبید».

احکام شرعی نیز وضعیت مکلفین را باتوجه به ظروف زمانی و مکانی رعایت نموده است مثلاً در حین سلامتی و بیماری، در مسافرت و یا در خانه و نیز حالت‌های اضطراری را در نظر می‌گیرد. بزرگترین عبادت نزد خداوند بعد از توحید نمازهای واجب است که اوقات بجای آوردن آنها از طلوع فجر تا غروب خورشید به هم ربط داده شده‌اند.

همچنین به هنگام طهارت اگر آب به مقدار قَلَّتین برسد خبیث نمی‌شود و اگر استعمال آب، مشکل ایجاد نماید می‌توان تیمم نمود، و به هنگام نماز اگر توانست ایستاده

^۱ - امام احمد (۱۶۸/۶) و عبدبن حمید (۱۴۷۸) از عبدالرزاق از معمر از زهری از عروه و از عایشه رضی الله عنها

روایت نموده‌اند.

^۲ - دارمی در مقدمه سنن خود این حدیث را آورده (۱۴۲ و ۱۴۳).

می خواند و گرنه می نشیند و اگر باز هم مشکل بود دراز کشیده نمازش را بجای می آورد؛ خداوند می فرماید:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ [البقرة: ۲۸۶]

یعنی: «خداوند به هیچ کس جز به اندازه توانائیش تکلیف نمی کند».

و به هنگام ضرورت و نیاز می توان نمازهای عصر و ظهر و مغرب و عشاء را باهم جمع کرد و یا نمازهای چهار رکعتی را قصر نمود. برای پیامبر ﷺ تعریف نمودند که زنی هست که زیاد نمازهای سنت را می خواند، پیامبر ﷺ فرمود:

«مَهْ عَلَيْكُمْ بِمَا تَطِيقُونَ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا»^۱.

یعنی: «نه، چنین نکنید، بلکه آنچه در توان دارید انجام دهید، بخدا قسم، آنگاه که شما ملول و درمانده می شوید، خداوند نیز ملول و ناراحت می شود».

در احکام شرعی آمده کسی که امام جماعت مردم را به عهده دارد، باید سعی کند در نمازهای رعایت مردم را بکند چون در میان مردم افراد بیمار و ناتوان و یا کسی که عجله دارد وجود دارد؛ روزه برای فرد سالم و مقیم واجب است ولی برای شخصی که در مسافرت به سر می برد و یا بیمار است رخصت داده شده که روزه نباشند.

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَ مَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة / ۱۸۵]

یعنی: «پس هر کس از شما این ماه را درک کند باید آن را روزه بدارد، و کسی که بیمار یا در سفر است [باید به شماره آن،] تعدادی از روزهای دیگر [را روزه بدارد]. خدا برای شما آسانی می خواهد و برای شما دشواری نمی خواهد».

^۱ - امام بخاری در مبحث ایمان (۴۳) و مسلم در باب صلاة المسافرين (۷۸۵) این حدیث را از حضرت عایشه رضی الله عنها نقل نموده اند.

همچنین زکات، حج و جهاد بر کسی واجب است که توانایی انجام آنها را داشته باشد زنان هم احکام مربوط به خود دارند و به گونه‌ای است که با وضعیت آنها سازگاری داشته باشد.

افراد دیوانه، کودک و کسی که در خواب بسر می‌برد مکلف بحساب نمی‌آیند، و نیز خداوند کسانی که دچار اشتباه می‌شوند و یا فراموشکار و یا با زور و اکراه مجبور به انجام کاری شده باشند مؤاخذه نمی‌کند.

قاعده اصلی آن است که هر چیزی حلال و هر چیزی پاک است و نیز مشقت تیسیر و آسانی را می‌طلبد. خداوند در قرآن می‌فرماید:

﴿فَمَنْ أَضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾ [البقره: ۱۷۳]

یعنی: « [ولی] کسی که [برای حفظ جان خود به خوردن آنها] ناچار شود، در صورتی که ستمگر و متجاوز نباشد بر او گناهی نیست».

خداوند جل جلاله برای کسی که دچار گناه شده تنها به اندازه‌ی گناهی که مرتکب شده مجازات می‌کند و یا شاید او را مورد عفو و بخشش قرار دهد ولی برای کسی که کار خیری انجام دهد حداقل ده برابر پاداش می‌دهد و این پاداش را چند برابر می‌نماید.

هدف از عبادت و فرمانبرداری از خداوند پابرجا ماندن نفس بر راه است و محافظت نمودن از نفس تا دچار کجی و انحراف نشود؛ پس منظور از عبادت، زیاد فرو رفتن در عبادت و شمارش تعداد رکعات نماز و ... نیست. بلکه باید محکم‌کاری نمود و نزدیک شوید و استقامت داشته باشید و به هیچ وجه به تعداد و مقدار توجه نکنید و به اندازه توانایی خود عبادت انجام دهید. زیرا استقامت با عبادتی سهل و آسان هم حاصل می‌شود، انجام عبادتی کم، نفس را آگاه نموده و لذت عبادت را می‌چشانند ...

انسان وقتی که در انجام عبادت دچار مشقت و ناراحتی شود لذت عبادت را از دست می‌دهد و از مظاهر خشوع دور می‌شود.

دین اسلام طاعات و عباداتی برای ما تعیین نموده که با طبیعت هر انسانی سازگاری دارد بلکه دل و درون آدمی باز شده و انشراح پیدا می‌کند. و به هنگام عید فطر و قربان و

یا نماز جمعه احساس مباحات می‌کند، و دستورات دینی درباره‌ی خود آراستن و رعایت زیبایی ظاهری و خوشبو نگاهداشتن خود، خانه و مساجد، رعایت نظافت، خواندن قرآن و اذان با صوت زیبا و خوب از مواردی است که آدمی را به وجد می‌آورد.

قرآن می‌فرماید:

﴿يَبْنَیْ ءَادَمَ حُدُوًّا زَیْنَتُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ ﴿۳۱﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زَیْنَةَ اللَّهِ الَّتِیْ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِیَ لِلَّذِیْنَ ءَامَنُوا فِی الْحَیْوةِ الدُّنْیَا خَالِصَةٌ یَوْمَ الْقَیْمَةِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآیَاتِ لِقَوْمٍ یَعْمَلُونَ ﴿۳۲﴾﴾

[الأعراف/۳۲-۳۲]

یعنی: «ای فرزندان آدم، جامه خود را در هر نمازی برگزید، و بخورید و بیاشامید و [لی] زیاده‌روی نکنید که او اسرافکاران را دوست نمی‌دارد. (۳۱) [ای پیامبر] بگو: «زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و [نیز] روزیهای پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟» بگو: «این [نعمتها] در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده‌اند و روز قیامت [نیز] خاص آنان می‌باشد.» این گونه آیات [خود] را برای گروهی که می‌دانند به روشنی بیان می‌کنیم»

بنابراین، بر مسلمانان واجب است که در همه چیز راه و روشی آرام و آسان در پیش گیرند بدون اینکه وارد مداخله شده و یا تعارفی داشته باشند و یا حق را زیر پا گذاشته باشند بر همه لازم است که در تعلیم و تربیت و دعوت به راه خدا راه آسان‌گیری را پیش گیرند و با دانش‌آموزان و دانشجویان و کسانی که به سوی دین دعوت می‌شوند با رفق و مهربانی با آنها برخورد شود. موسی علیه السلام به عبد صالح می‌گوید:

﴿هَلْ أَتَبِعُكَ عَلَیَّ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا﴾ [الکهف: ۶۶]

یعنی: «آیا از تو پیروی کنم بدان شرط که از آنچه مایه‌ی رشد و صلاح است و به تو آموخته شده است به من بیاموزی؟»

سپس می گوید:

﴿قَالَ لَا تَأْخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾ [الكهف: ۷۳]

(موسی علیه السلام) گفت: «مرا به خاطر فراموش کردن (توصیحات) بازخواست مکن و در کارم بر من سخت مگیر».

مردم را به کارهای آسان و ساده وادار نمائید آنان را به سختی و ناراحتی نیاندازید، به مردم تکالیف سخت و طاقت فرسا بار ننمائید. مژده و بشارت بدهید و از نفرت و بیزاری پرهیزید، آسان گیر باشید و سخت گیری نکنید. زیرا عطوفت و مهربانی در هر چیزی وارد شود آنرا مزین می کند و از هر چیزی گرفته شود آنرا تباہ و ضایع می گرداند.

ترمذی از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت می کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«حُرِّمَ عَلَى النَّارِ كُلِّ هَيْئٍ لَيْنٍ سَهْلٍ قَرِيبٍ مِنَ النَّاسِ»^۱.

یعنی: «هر کس که با مردم آرام، نرم خو، آسان گیر و به آنان نزدیک باشد آتش جهنم بر او حرام می شود».

اهل علم و اجتهاد باید در فتواهایشان راه آسانگیری را پیش گیرند و حال و وضع مکلفین را رعایت نمایند. و مردم را از مواقعی که دچار حرج می شوند دور گردانند؛ و در عین حال باید بدنبال حق و ثواب باشند، سفیان ثوری رحمه الله می گوید: علم و آگاهی به هنگام رخصت ناشی از ثقه و اعتبار است و گرنه هر کسی تندى و سختی را نیک می پندارد^۲.

ابراهیم نخعی رحمه الله می فرماید: هرگاه میان انتخاب دو مساله به مشکل افتادید محبوبترین آنها پیش خداوند آسانترین آنها می باشد.

^۱ - سنن ترمذی در کتاب صفة يوم القيامة (۲۴۸۸) به همان نحو آنرا آورده، و نیز امام احمد (۴۱۵/۱) به

همان نحو آنرا آورده، و نیز امام احمد (۴۱۵/۱) با لفظ خود آنرا تخریج نموده، و ابن حبان (۴۶۹)،

الاحسان) و طبرانی در الکبیر (۲۳۱/۱۰) و جود المنذرى در الترغيب (۳۵۴/۲) إسناد الطبرانی، البانی

هم در صحیح الترغیب (۱۷۴۴) آنرا صحیح می داند؛ و به سلسله الصحیحة (۹۳۸) بنگرید.

^۲ - ابن عبدالبر در التمهید (۱۴۷/۸) به همین گونه از معمر روایت نموده.

شعبی هم می‌گوید: اگر بر سر دو مساله اختلاف پیدا کردید، آسان‌ترین آنها نزد خداوند بهتر است؛ خداوند جل جلاله می‌فرماید:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة/۸۵]

یعنی: «الله متعال برای شما آسانی می‌خواهد و برای شما دشواری نمی‌خواهد».

کسانی که روی منبر وعظ می‌نشینند و یا در مجالس و شب‌نشینی‌ها رشته کلام را در دست می‌گیرند بهتر است با مهربانی و نرم‌خویی صحبت کنند و مردم را نسبت به خداوند امیدوار کنند و به او حسن ظن داشته باشند. زیرا بهترین مسلمان کسی است که در دینش آسان‌گیر باشد به همین منظور پیامبر ﷺ موقعی که یک نفر عرب بیابان‌نشین در مسجد نبوی ادرار می‌نمود به اصحاب که درصدد مواجهه با او بودند دستور داد که او را رها کنید، شما باید امتی آسان‌گیر باشید.

زیرا باید این امت در دعوت، رحمت باشد. و برهان و استدلال سالم داشته باشد و در نصیحت کردن اخلاص نیت داشته باشد و بهنگام موعظه و ارشاد نیکوکار و خیرخواه باشند. زیرا شریعت اسلام تماماً بر آسانگیری و چشم‌پوشی تکیه می‌نماید. و راههای آسان‌گیری به هیچ‌وجه محدود نمی‌شود، همانطور که می‌بینیم در مبحث معاملات آسان‌گیری یکی از گسترده‌ترین موضوعات می‌باشد، پس ای مسلمانان بیائید در مطالبات خود آسان‌گیر باشیم، در مطالبه مهریه و نفقه، در تقاضای بازپرداخت دین و قرض، و تنگدستان را یاری دهیم چون هر کسی تنگدست و ناتوانی را یاری نماید خداوند در دنیا و آخرت بر او آسان می‌گیرد.

و کسی که در این دنیا از مسلمانی سختی و ناراحتی بر دارد یقیناً خداوند سختی‌های قیامت او را بر می‌دارد و کسی که مسلمانی را بپوشاند، خداوند در دنیا و آخرت وی را می‌پوشاند. برادران و خواهران ایمانی سعی کنید نسبت به کارگران، مستأجرین، خدمه و موظفین آسانگیر باشید، آنان را به کارهای طاقت‌فرسا که در توانشان نیست مجبور نکنید و اگر مجبور به چنین کاری شدید آنها را یاری دهید.

فرمانروایان و کاربه‌دستان و همچنین پدران و مادران و مردان باید مواظب زیردستان خود باشند و با مهربانی و محبت برخورد نمایند. و مؤاخذه فقط به خاطر حق باشد و سعی کنید عفو و بخشش را پیشه کنید همانطور که قرآن می‌فرماید:

﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ﴾

[النور: ۲۲]

یعنی: «مگر دوست ندارید که خدا بر شما ببخشد»

سعی کنید همیشه دفع به احسن نمائید و اگر خواستید فرمانروا باشید و به دستورات گوش دهند باید دستوراتی صادر نمائید که قابل انجام باشد؛ و به هیچ وجه سختگیر و متشدد نباشید خداوند به پیامبر ﷺ می‌فرماید:

﴿وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ

[آل عمران: ۱۵۹]

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾

یعنی: «و اگر درشتخوی و سنگدل بودی از پیرامون تو پراکنده می‌شدند. پس از آنان در گذر و برایشان طلب آمرزش نما و در کارها با آنان مشورت و رایزنی کن». پس از لغزش و اشتباه بپرهیزید ... و معذرت را بپذیرید و از اشتباهات چشم‌پوشی نمائید و مردم را به راه درست و سالم راهنمایی کنید و در نهایت محکم‌کار باشید و مژده دهنده و به هم نزدیک شوید.

الله جل جلاله در قرآن می‌فرماید:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا أُكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن

كُنَّا مُسِيئِينَ أَوْ أخطَانًا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا

وَلَا تُحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۗ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۗ أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا

[البقرة: ۲۸۶]

عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

یعنی: «خداوند هیچ کس را جز به قدر توانایی‌اش تکلیف نمی‌کند. آنچه [از خوبی] به دست آورده به سود او، و آنچه [از بدی] به دست آورده به زیان اوست. پروردگارا، اگر

فراموش کردیم یا به خطا رفتیم بر ما مگیر، پروردگارا، هیچ بار گرانی بر [دوش] ما مگذار؛ همچنانکه بر [دوش] کسانی که پیش از ما بودند نهادی. پروردگارا، و آنچه تاب آن نداریم بر ما تحمیل مکن؛ و از ما درگذر؛ و ما را ببخشای و بر ما رحمت آور؛ سرور ما تویی؛ پس ما را بر گروه کافران پیروز کن».

یکی از مواردی که باعث تندروی و سخت گیری در دین می شود، ناآگاهی و جهل به دین و عدم آگاهی به مقاصد شریعت و در یک کلمه ضعف علم می باشد؛ و چه بسا بعضی مواقع آرزوهای نفسانی باعث چنین برخوردهایی می شود.

در حدیث صحیح آمده که پیامبر ﷺ فرمود:

«وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ، فَاوْغَلُوا فِيهِ بِرَفْقٍ»^۱.

یعنی: «هر کس در دین شدت و تندروی به خرج دهد شکست می خورد، پس با رفق و مهربانی در آن فرو روید».

ابن منیر می گوید: این حدیث یکی از نشانه های پیامبری است زیرا همه ما دیده ایم و هم کسانی که قبل از ما بوده اند دیده اند که: هر سخت گیر و تندروی شکست خورده است. در این جا منظور ما منع کمال طلبی و عبادت در دین نیست. بلکه چنین چیزی پسندیده است، بلکه هدف ما مبارزه با افراط گیری هایی است که به سستی و ملالت منجر می شود و زیاده روی در مستحباتی است که باعث ترک واجب می شود. (۱۳)

ناآگاهی و عدم علم باعث شده بعضی از مردم در مواردی از فروعات دینی غلو و تشدد بخرج داده ولی در مقابل، نسبت به بسیاری از گناهان کبیره می گذرند! مانند غیبت، خیرچینی، قذف، حسد، جستجو در پی عیوب دیگران و عیبجویی از بی گناهان، حيله و نیرنگ نسبت به برادران دینی خود که هم فکرشان نمی باشند! و افشای گناه و عیب دیگران و حتی خوردن و غارت اموال مردم به ناحق!

^۱ - بخاری در مبحث ایمان (۳۹) این حدیث را از ابی هریره ؓ روایت کرده ولی جمله «فاوغلوا فيه برفق» را ندارد...

در این جا باید یادآور شد و تذکر داد که وقتی می‌گوییم آسان‌گیر باشیم و از تندروری بپرهیزیم، نباید چنین نتیجه گرفت که داریم در مسائل دینی اعم از عقیده، احکام و اخلاق تساهل بخرج می‌دهیم و یا داریم از احکام اسلامی عقب‌نشینی می‌نمائیم و در راه نصرت دین خدا کوتاهی می‌کنیم! زیرا رها کردن تربیت فرزندان و گذاشتن آنها در میان عقاید الحادی و آسان‌گیری نیست! و به بهانه تمدن و تقدم و دوری جستن از تحجر نباید مرتکب انواع لهو و لعب حرام شد و بی‌تفاوت بود!

همچنین این آسان‌گیری نیست که برخی از کسانی که خود را به روشنفکری زده و در برابر دشمنان اسلام دم از سماجت و آزادمنشی دین می‌زنند و از احکام و تعالیم دینی عقب‌نشینی می‌نمایند، سپس وقتی در برابر انسانهای حق‌طلب و صالح قرار می‌گیرند خشن‌ترین برخورد را می‌نمایند، و حتی شعار آزادمنشی و آسان‌گیری دین را وسیله قلع و قمع داعیان دین قرار می‌دهند و به بهانه تغییرات عصر کنونی به انواع شکنجه و آزار روی می‌آورند.

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین